

petru demetru popescu

Dan I

monografie

CORECTBooks

Petru Demetru POPESCU

DAN I

Editura Virtual

2013

ISBN (e): 978-606-599-987-9

Avertisment

Acest volum digital este prevăzut cu sisteme de siguranță anti-piratare. Multiplicarea textului sub orice formă este sancționată conform legilor penale în vigoare.

Cuprins

1. CUVÂNT INTRODUCATIV	5
2. PREZENTARE ISTORIOGRAFICĂ.....	7
3. URCAREA PE TRON	11
4. VIAȚA ECONOMICĂ ȘI SOCIALĂ ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XIV-LEA.	23
5. STATUL ȘI DINASTIA ÎN VREMEA LUI DAN I.	31
6. OASTEȘI ȘI SISTEMUL DE APĂRARE AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI ÎN VREMEA LUI DAN I.	51
7. DAN I ȘI CULTURA ȚĂRII ROMÂNEȘTI. TRADIȚII ȘI DESCHIDERI	56
8. SFÂRȘITUL DOMNIEI LUI DAN I.....	64
9. MOȘTENIREA LUI DAN I. CONTINUITATEA TRADIȚIILOR ȘI DATINILOR PRIN MIRCEA CEL BĂTRÂN - LUCEAFĂRUL BASARABILOR.....	72
10. DAN I ÎN PERSPECTIVA ISTORIEI.	80

“ Țara Românească, în conștiința poporului nostru, înseamnă tot pământul locuit de români asupra căruia nu s-a întins vreo stăpânire străină. Evident, Românii din vremea aceea nu erau în stare să zugrăvească această țară, ei cari nu scriau și nu citeau; cu toate acestea nu știu dacă e mai bine să aibă un popor o hartă pe care o poate zugrăvi, dar nu ar putea-o apăra, decât să aibă o țară pe care să știe a o apăra fără să fie în stare a o zugrăvi.”

NICOLAE IORGA

1. CUVÂNT INTRODUCATIV

În istoria românilor, mulți voievozi au avut un destin nefericit, deși au luptat din răspuțeri pentru a ieși de sub obrocul vremii și a-și aduce contribuția la mersul spre înainte al societății de pe aceste meleaguri. Unul dintre aceștia poate fi cotaț și Dan I. Fiu al lui Radu I și deci strănepot al lui Basarab I Întemeietorul, Dan I face parte din primii reprezentanți ai ilustrei dinastii muntenești a Basarabilor. În același timp însă, domnia lui, ca și a altor voievozi români, are poate neșansa de a fi așezată în preajma unor piscuri voievodale care, printr-o personalitate de excepție aruncă atâta lumină asupra epocii lor, umbrind sau acoperind chiar pe cea a înaintașului sau urmașilor. De pildă, pentru cititorul obișnuit, domnia lui Bogdan al II-lea nu reprezintă un lucru prea însemnat, intrând îndeobște în anonimatul istoriei. Aceasta întrucât fiul său, Ștefan cel Mare, s-a bucurat, și pe drept cuvânt, de o asemenea aureolă încât a intrat pentru eternitate în galeria marilor personalități ale istoriei patriei și deopotrivă ale celei universale. Ștefan Vodă constituie un moment de referință nu numai pentru cercetător dar și pentru orice român atunci când e vorba să exemplifice ceea ce a avut mai bun și mai caracteristic poporul nostru atât de încercat în albia timpului: vitejia, neînfricarea, demnitatea, simțul de dreptate și setea de libertate. Alegând acest exemplu, ca un fel de măsură, putem apoi să judecăm faptele urmașilor și a-i caracteriza sau nu drept “vrednici”.

O asemenea apreciere s-ar putea așeza și asupra lui Dan I, sortit a domni înaintea fratelui său mai mic, Mircea cel Bătrân. Și totuși, în pofida unei astfel de judecăți, socotim să fiecare voievod român, poate umbrît de anumite mari personalități, nu a trăit și nu a fost alimentat cu gloria înaintașului ori cu atât mai puțin a urmașilor ci din propriile sale fapte. Fiecare poartă mai întâi semnul epocii în care își desfășoară anii domniei, apoi cel al propriei sale ființe, reprezintă o individualitate și un glas distinct.

E drept, ceea ce deosebește pe voievozii români unul de altul este activitatea înregimentată în filele istoriei naționale, de fiecare în parte, prin care însă, unii au adăugat mai mult iar alții mai puțin la progresul societății și ființei românești. Dar tocmai prin contribuția fiecărui voievod s-a putut transpune în practică adevărul că opera voievozilor Basarabi în totalitatea ei, reprezintă suma valorică a contribuției fiecărui voievod în parte. Din acest punct de vedere, domnia lui Dan I poate fi acoperită într-o oarecare măsură de cea a fratelui său, Mircea cel Bătrân, merită a fi recompusă la dimensiunile

ei reale, fie și pentru faptul că reprezintă un moment al procesului luptei pentru independență început de Basarab I, o expresie evidentă a continuității de viață și organizare politică a românilor, de tradiții și datini menținute cu trudă prin timp. Mai mult decât atât, leagă temeinic eforturile înaintașilor de cele ale lui Mircea cel Bătrân pentru ca mesajul progresului și afirmării românilor în istorie să poată ajunge până la noi!

AUTORUL

2. PREZENTARE ISTORIOGRAFICĂ.

Dan I este puțin reprezentat în istoriografie. Singurul document emis de cancelaria sa la 3 octombrie 1385 oferă o redusă posibilitate de reconstituire a structurii societății și atmosferei de epocă. Primele cronici ale Țării Românești care încep cu “descălecatul” lui Radu Negru din Făgăraș, și care trebuie privite cu discernământul cuvenit, abia pomenesc în câteva cuvinte despre această domnie. Până în prezent nu există nicio monografie despre Dan I, care să cuprindă în mod unitar viața, domnia și opera voievodului.

Și totuși, preocupări au existat. Marile sinteze istorice începând cu cea a lui A.D.Xenopol, apoi a lui Nicolae Iorga, Dimitrie Onciul și Constantin C.Giurescu tratează în șirul domniilor și pe cea a lui Dan I, domn al Țării Românești în anii 1383-1386. E drept, prezentările sunt succinte, urmărind îndeobște liniile esențiale ale acestei domnii și bineînțeles, tratatea coronologică a domniilor, scop pentru care Dan I nu putea să lipsească.

Apoi, atât cronicile cât și sintezele istorice ori alte lucrări, ca și studiile și articolele privind evul mediu românesc își concentrează atenția asupra unor aspecte ale domniei, puse de timpul care a trecut sub semnul incertitudinilor. Apar astfel probleme controversate cărora istoricii din trecut și de azi au căutat să le deslușească identitatea și să le dea un răspuns corect.. Astfel de probleme sunt legate de anii domniei, de asocierea la tron, de genealogie, în legătură cu teritoriile stăpânite de Dan I, etc. În sfârșit, majoritatea discuțiilor se poartă în jurul unei probleme care ar părea minoră dar care a polarizat interesul aproape unanim. Este vorba despre împrejurările morții- și deci a dispariției lui Dan I din scena istoriei românilor: a fost omorât din porunca lui Mircea care dorea să ocupe mai repede tronul? Cade victimă unui complot boieresc? Sau piere pe câmpul de luptă în bătălia angajată cu țarul bulgar de la Târnovo, Sișman?

Această controversă a umplut câmpul istoriografiei românești cu privire la Dan I fără a însemna că aceasta a devenit bogată, ci, mai cu seamă că ea s-a unilateralizat. Nu există nicio informație cât de sumară despre Dan I care să nu facă referire și la dispariția acestuia. Începând cu Chalcocondil, sau mai bine zis pornind de la o informație a lui, tradusă greșit și interpretată într-un fel sau altul, istoriografia evoluează spre lămurirea controverselor. La bază poate sta însă o altă informație oferită de o cronică bulgară contemporană privind evenimentele și ciocnirile ce au avut loc la sud de Dunăre

în perimetrul domniei lui Dan I. O contribuție deosebită o aduce C.Litzica într-un studiu intitulat “Cum a pierit Dan I, voievodul Țării Românești?” Meritul lui Litzica este în primul rând acela de a prezenta istoricul problemei, discuțiile ce s-au angajat cât și stabilirea unui raționament corect, care de fapt lămurește de fond problema. Dacă până la Litzica lucrurile erau situate într-o atmosferă aproximativă, el reduce acest aproximativ până la a atinge în unele puncte o certitudine.

Pe linia cunoașterii vieții economice a Țării Românești în vremea domniei lui Dan I, în special a principalului aspect al acesteia, comerțul, orașul și satul, material informativ bogat oferă monumentală lucrare a lui Nicolae Iorga privind “Istoria comerțului românesc.” Chiar dacă istoricul nu furnizează prea multe date legate de domnia lui Dan I, problemele se pot reconstitui prin legătura de continuitate de la înaintași la Mircea cel Bătrân. De astfel acest fapt constituie chiar principala caracteristică a modului cum Dan I apare în istoriografie, în contextul de continuitate de la Vladislav-Vlaicu și Radu I, la Mircea cel Bătrân. Date interesante și tot în această manieră, furnizează lucrarea lui Ștefan Olteanu și Constantin Șerban legată de data aceasta de “Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în evul mediu.”

O preocupare aparte pe linia rezolvării unor probleme controversate (asocierea la domnie, anii domniei, etc.) o manifestă numismatica ce poate găsi răspuns corect prin însăși existența monedelor ce nu poate fi contestată. Desigur că și aici contribuțiile sunt graduale. Socotim că pe acest plan cea mai însemnată din ele o înscrie Octavian Iliescu prin excelențele studii privind moneda în vremea lui Dan I și Mircea și în general moneda în secolele XIII-XIV și următoarele. Nicolae Constantinescu într-o monografie apărută la Editura Militară privind pe Vladislav I, prin prezentarea monedei în vremea acestui voievod, pune premisele discuțiilor cu privire la ceea ce a păstrat Dan I din moștenirea înaintașului. Sunt preluate unele din datele lui O.Iliescu, dar autorul are și puncte de vedere personale.

În câteva din studiile sale, Ilie Minea se apleacă cu atenție și acurateță asupra problemelor teritoriale și politica lui Dan I față de acestea, în special privind teritoriile de peste munți, Amlașul și Făgărașul ca și a Banatului de Severin, concluzionând asupra moștenirii teritoriale pe care Dan I o va lăsa fratelui său Mircea. Pornind în sens invers, de la discutarea hotarelor Țării Românești în vremea lui Mircea și afirmând că Mircea a fost “adunător de pământuri românești”, P.P.Panaitescu în densa monografie privind pe Mircea cel Bătrân poate fi folosit în lămurirea acestei chestiuni ca și a celorlalte controverse legate de înaintașul eroului monografiei sale. Discuția privind teritoriul stăpânit de Dan I se poate reconstitui din aprecierile și concluziile lui D.Onciul, B.P. Hașdeu, Nicolae Iorga, Constantin C.Giurescu, I.Moga, mai recent la Maria Holban (vezi “Din cronica relațiilor româno-ungare în secolele XII-XIV”). Fiind puncte de vedere diferite, fiecare aduce un plus de lămurire pentru problemă, deși uneori ideile se întâlnesc și se întrepătrund, repetându-se.

În ceea ce privește problemele organizării statului, a instituțiilor ce ființează la vremea când

Dan I este domn al Țării Românești cât și modul cum se înfățișează viața militară, oastea, la vechile lucrări ale lui Nicolae Bălcescu, Nicolae Iorga și Radu Rosetti, se adaugă masiva contribuție a lui P.P.Panaiteacu, Nicolae Stoicescu, Emil Vârtosu, Constantin C.Giurescu și Dinu C.Giurescu. Istoricii citați în urmă, se disting prin alte judecăți față de înaintașii lor, deși în nenumărate din concluziile ce le stabilesc, pornesc tocmai de la aceștia, fie pentru a-i confirma, fie pentru a îndrepta acolo unde este cazul. Nicolae Stoicescu în lucrări ca “Sfatul domnesc și marii dregători din Țara Românească și Moldova/sec.XIII-XIV”, “Oastea cea Mare în Țara Românească și Moldova/sec.XIV-XVI” și altele, dovedește multă luciditate în a privi factorul de continuitate în evoluția lui și în aprecierea cu multă probabilitate științifică a etapelor istorice în care se cristalizează și funcționează instituțiile românești medievale. În general se observă bogata și aproape exhaustiva informație a autorului și capacitatea de sinteză asupra izvoarelor istorice diverse și controversate. La rândul lui, Emil Vârtosu a dat o operă de mare valoare științifică, “Titulatura domnilor și asocierea la domnie în Țara Românească și Moldova până în secolul al XIV-lea”, prin care nu numai că izbutește să cuprindă literatura despre aceste însemnate direcții depinzând de instituția domniei, dar preia totul critic și fixează cu acuratețe concluziile ultime în problemă. Rămâne o lucrare de referință și ca obiect de studiu. Conform manierei sale de lucru, profesorul Constantin C.Giurescu a mers pe firul instituțiilor românești pe care le ramifică dar le și clarifică în mare măsură funcționalitatea, fapt remarcat și în lucrarea “Țara Românească în secolele XIV-XV” aparținând lui Dinu C.Giurescu.

Adăugăm și lucrarea Valeriei Costăchel, P.P. Panaiteacu, A.Cazacu, “Viața feudală în Țara românească și Moldova/sec.XIV-XVII” care pe lângă faptul că pune în discuție întreaga problemă întâlnită și la Emil Vârtosu, fiind o sinteză rezultată dintr-o muncă de colaborare, întâlnim mai întâi consensul concluziv al propunătorilor. Apoi se continuă pe alt plan cunoscutele teze ale lui P.P.Panaiteacu privind obștea sătească. E pus în lumină edificatoarele rolul și locul obștii sătești în întreaga evoluție a vieții economico-sociale dar și organizării politico-instituționale și oastei. Mai poate fi citat și Valentin Al.Georgescu ce, în lucrarea “Bizanțul și instituțiile românești până la mijlocul secolului al XVIII-lea” se apleacă profund și multilateral asupra influențelor exercitate de lumea Bizanțului asupra vieții politice și de stat a românilor de la începuturile ei. Mai pot fi citate și alte lucrări cu care ne vom întâlni însă în cuprinsul monografiei noastre. Important este că fiecare dintre istoricii amintiți sunt deosebiți de personali în prezentarea materialelor și opiniilor încât ajung la judecăți de valoare menite nu numai să acopere vechile goluri ale istoriografiei dar mai ales să ajungă la finalizarea lor. Pe această linie nu putem eluda din prezentarea noastră, firește selectivă, “Istoria dreptului românesc, vol.I”, operă colectivă de sinteză, dar care furnizează multe date încheiate în modalități de plecare la raționamente și aprecieri de finețe a interpretării istorice.

O altă direcție asupra căreia istoriografia a insistat și care a apărut controversată în liniile

esențiale, a fost aceea a luptei dintre așa numiții Dănești (urmașii lui Dan I) și Drăculești (urmașii lui Vlad Dracul, fiul lui Mircea). Pentru monografia noastră nu interesează discuția legată de caracterul de război civil al acestei lupte- susținut mai întâi de A.D.Xenopol- și îmbrățișat de alți istorici, cât mai cu seamă faptul că Dan I este părintele Dăneștilor, adică a acelei ramuri a dinastiei muntenești, care pornind de la el se distinge o vreme de cea a Drăculeștilor în luptele pentru ocuparea tronului. Este sensul pe care îl dă acestei figuri voievodale o recentă sinteză de istorie privind opera colectivă a voievozilor Basarabi, semnată de profesorul Petru Demetru Popescu.

În planul contribuțiilor se înscriu și studiile de artă ce înfățișează, alături de alte elemente, tabloul vieții culturale, câtă a fost ea în răstimpul scurtei domnii a lui Dan I. Și aici, ca pretutindeni în câmpul dezbaterilor istoriografice, se disting lucrările ori studiile lui Nicolae Iorga, prin modul de a pune problema, prin frumusețea cuvântului rostit în scris, prin bogăția de metafore a stilului care știe să păstreze măsura cărturărească, erudiția și caracterul științific al tratării. Apreciem însă și studiile de artă ale lui V. Vătășianu, care aduc o lumină nouă în reconstituirea primelor monumente de artă feudală românească. La fel, sunt notabile lucrările lui Răzvan Theodorescu privind comorile de artă ale evului mediu românesc. Autorul este erudit și un scriitor rafinat ce știe să redea culoarea, atmosfera de epocă, distigându-se printr-un stil de respirație, fascinant și adesea luxuriant. Pedantismul cu care vehiculează uneori, nu e un peiorativ ci o modalitate artistică de lucru.

La sfârșitul prezentării istoriografice adăugăm faptul că pentru monografia noastră ar fi necesar să folosim însemnările călătorilor străini, destul de bogate pentru anumite perioade și momente din istoria patriei. Dar, așa cum arăta Nicolae Iorga în "Istoria românilor prin călători": "călătoriile în pământul românesc încep abia de la sfârșitul veacului al XIV-lea."¹ Și într-adevăr că abia la 1389, an în care eroul monografiei noastre, Dan I, era mort, își fac apariția în mediul românesc de viață primii călători și însemnători de istorie: germanii Peter Sparnau și Ulrich von Tennstadt. Dar Nicolae Iorga explică și paguba lipsei unui asemenea material informativ, prin perspectiva istorică a alcătuirii documentelor: "dacă am avea pentru anii 1350, ori pentru o dată din secolul al XIII-lea, lucruri privitoare la noi, ele ar fi fost de un folos extraordinar, dat fiind că primele documente privitoare la Țara Românească, scrise în limba latină și mai târziu în slavonă, sub influența vecinilor de dincolo de Dunăre, bulgari și sârbi, dar mai ales sârbi, sunt abia de prin anii 1370, iar, în ce privește Moldova, documentele, afară de anumite legături cu străinătatea, sunt încă mai recente".²

Prezenta monografie, prima lucrare de acest gen despre Dan I, își propune ca pe baza materialului istoriografic existent, firește nu exhaustiv, ci mai cu seamă privind lucrările definitorii, să creeze o imagine de ansamblu, cât mai cuprinzătoare dar și lămuritoare asupra acestei domnii, cititorul să găsească un îndreptar și răspuns în scopul cunoașterii trăsăturilor epocii, alături de actitatea voievodului, legătura dintre om și epocă, modul în care Dan I s-a străduit să facă față situațiilor dificile pe care trebuia să le înfrunte.

¹ N.Iorga „Istoria românilor prin călători”,ediția a II-a (adăugită),vol.I, București,1928, p.5

² Ibidem

3. URCAREA PE TRON

a. Anii domniei.

Problema luării domniei și deci a urcării pe tron a lui Dan I comportă discutarea momentului în care a avut loc acest act și timpul cât a stat în scaunul voievodal. Este o problemă de domeniul cronologiei care privită superficial, ar putea să nu însemne mare lucru. Dar dacă ne gândim la stabilirea acurateții istorice nu mai este un fapt ne semnificativ. Mai mult decât atât, de anii domniei depind o serie de alte țesături și resorturi, nu de minimă importanță. De pildă, un eveniment sau o anumită întâmplare pusă pe seama domnitorului, se modifică dacă se constată documentar că ea nu s-a încadrat în anii domnului. Tot astfel precum un act atribuit domnitorului nu-i aparține dacă s-a petrecut în afara perioadei de domnie stabilite. Anii de domnie intră în sfera discutării asocierii la tron, a teritoriilor deținute de Țara Românească în timpul respectiv, a relațiilor sociale, a împrejurărilor în care a luat domnia și a celor în care își sfârșește activitatea, a cadrului extern cât și asupra unei multitudini de probleme. Oricât ar părea de curios, o astfel de problemă de cronologie, deci de detaliu, își are însemnătatea ei specifică în contextul întregii problematice cât și implicații din cele mai semnificative. De fapt timpul, ca și spațiul sunt coordonate esențiale ale istoriei. Astfel încât, anii domniei ne dau posibilitatea a evalua cuprinzător și faptele săvârșite. În cazul nostru, o domnie scurtă, și totuși despre care se pot menționa destule elemente.

Istoriografia a manifestat păreri diferite în legătură cu anii domniei lui Dan I. Nici până astăzi nu există un consens unanim. Cel mai greu poate fi marcat începutul domniei. În acest sens se exprimă C. Litzica: “Sunt unanime izvoarele noastre istorice, când ne spun că primul mare voievod al Țării Românești, Mircea, a avut un frate, Dan, care a precedat lui Mircea în domnie. Dar cât a domnit Dan, când și în ce împrejurări a murit, acestea sunt chestiuni întunecoase și încălcite”.³

Lăsând la o parte deocamdată discuția privind împrejurările morții lui Dan I și genealogia, probleme pe care le vom discuta în continuare, ne interesează aspectul greutății de a stabili începutul și sfârșitul domniei. Lucrurile se complică și prin faptul că nici data de sfârșit a domniei lui Radu I nu este unanim stabilită. Un izvor ne informează că Radu I, fiul lui Nicolae Alexandru, ar fi început

³ C. Litzica „Studii și schițe greco-române I”(cit.cont.Studii: Dan I voievod,fratele lui Mircea, București,1912, p.3

domnia circa în 1377 și ar fi încheiat-o circa în 1383.⁴ Dar aceiași autori afirmă în altă lucrare: “Începutul stăpânirii lui (a lui Dan I, n.ns.) nu se poate preciza cu documentele de care dispunem astăzi. Unii istorici dau anul 1384 sau 1383; alții cred că ar fi urmat lui Radu în 1380”.⁵ Pentru data de sfârșit a domniei lui Radu I se apelează însă la date certe:”Știm numai atât, că în 1385 el este în scaun, deoarece dă în acest an, la 3 octombrie, un hrisov (este vorba despre hrisovul pomenit în prezentarea istoriografică, singurul din domnia lui Dan I, n.ns.) mănăstirii Tismana și că în 1387 domnea fratele său Mircea. Prin urmare, între acești doi ani trebuie să așezăm sfârșitul stăpânirii lui Dan”.⁶ B.P.Hașdeu recurge și el la asemenea date certe, puțin modificate, și tot în scopul de a stabili sfârșitul domniei: “Din toate acestea rezultă în mod sigur că Dan, care poate a început a domni din 1384, era mort la 27 iunie 1387, și că murise în intervalul de la 3 octombrie 1385 la 27 iunie 1387”.⁷

D. Onciul fixează cronologia primilor Basarabi într-un mod diferit, deși subliniază de la început că “după documente, lista domnitorilor este aceasta: Basarab fiul lui Tocomer (1310-1338); Io Nicolae Alexandru numit pe scurt Alexandru fiul lui Basarab (1338-1364)-pus de cronică la (1356-1383)- Vladislav I, fiul lui Alexandru (1364-1372); Radu I (1373-1384); Dan I, fiul lui Radu (1384-1386); Mircea, fratele lui Dan (1386-1418); al doilea fiu al lui Radu...”⁸. Aceiași ani sunt adoptați și de O.Iliescu, ce afirmă: “Lui Radu îi urmează la tron Dan I. Domnește numai doi ani...”⁹ (adică 1384-1386 n.ns.) A.D.Xenopol se pronunță asupra unui singur an de domnie (1385-1386)¹⁰ Ilie Minea, tratând o problemă adiacentă își spune implicit părerea asupra începutului domniei: “El (Dan I, n.ns.) înzestrase și terminase mănăstirea Tismana, pe care o începuse tatăl său și deci, începutul domniei sale, nu poate fi mult timp înainte de 3 octombrie 1385.”¹¹ P.P.Panaitescu afirmă la rândul său:”Mircea obține tronul, la 23 septembrie 1386”.¹²

Socotim că adevărul se află pe undeva, la jumătate. Adoptăm ca ani de domnie 1383-1386. Nefiind asociat la domnie cu Radu I, înainte de 1383 este clar că nu putea domni. La rândul său, Radu I are conflicte cu regele Ungariei, Ludovic de Anjou, care se știe că a murit în 1382 iar Dan I reia conflictul după moartea acestuia. Astfel încât datarea anului de început a domniei (fără a se

⁴ Vezi Constantin C.Giurescu, Dinu Giurescu, „Scurtă istorie a românilor”(liste cronologice) Ed.Științifică și Enciclopedică, București,1977, p.391. Din același izvor rezultă că Dan I s-a urcat pe tron la 1383.

⁵ Constantin C.Giurescu, Dinu C.Giurescu, „Istoria românilor 2”, Ed.Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p.342.

⁶ Ibidem. În continuare este prezentată dubitativ data de 23 septembrie, luată după cronică bulgarăcontemporană ce subliniază că la această dată, Dan I a fost ucis în luptă de Șișman.

⁷ B.P.Hașdeu, „Istoria critică”, București,1873, p.128. Vezi și C.Litzica,”Studii”, p.7-8.

⁸ D.Onciul, „Studii de istorie”, studiul introductiv,îngrijire de ediție și note de Aurelian Sacerdoțeanu, Ed.Albatros, 1971, p.265.

⁹ Octavian Iliescu,”Siglele de pe monedele Țării Românești”, extras din Revista „Cronica Numismatică și Arheologică”, Nr.121-122,București, 1942, p.6

¹⁰ Vezi A.D.Xenopol,”Istoria românilor din Dacia Traiană II”, Ed.Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p.76.

¹¹ Ilie Minea, „Istoria Românilor în secolele XIV și XV”, curs predat în anul 1919-1920, Univ.din Iași, Facultatea de Litere, Iași, 1920, p.83.

¹² P.P.Panaitescu, „Mircea cel Bătrân”, București 1944, p.45.

putea preciza luna și ziua) este cu cea mai mare probabilitate 1383. Mircea cel Bătrân se suie în scaun în 1386. Prin aceasta respingem de la început anul 1384 sau 1385. Nici afirmația că, începutul domniei nu poate fi cu mult timp înainte de 3 octombrie 1385 nu poate fi concludentă, nici în primul caz (data certă a hrisovului) nici în al doilea caz (înzestrarea și terminarea mănăstirii Tismana). În primul caz socotim că acest singur document emis de cancelaria sa ,nu putea fi elaborat imediat după luarea domniei. Lui Dan I, i-a fost necesară o perioadă oarecare pentru a lua anumite măsuri care să structureze și definească mai bine societatea vremii sale, în măsură să corespundă conținutului hrisovului său. În al doilea caz, pentru înzestrarea, dar mai ales pentru terminarea mănăstirii Tismana, i-a fost necesară de asemenea o perioadă care să-i permită a realiza așa cum se cuvine și mai cu seamă de a finaliza opera începută de părintele său. Apoi, dacă suntem de acord cu faptul că la 23 septembrie 1386 Dan I își sfârșea zilele, nu putem accepta ideea că Mircea obținea tronul în aceeași zi. Numai dacă Dan I ar fi căzut pradă unui complot boieresc în zorii acestei zilei ar fi fost posibilă urcarea fratelui său pe tron în aceeași zi. Dar dacă, așa cum vom avea ocazia să discutăm, Dan I va cădea în luptele de la sudul Dunării, în ziua citată mai sus, e greu de presupus că vestea a străbătut atunci ca fulgerul, și sfatul domnesc s-a adunat într-o clipă pentru a-l proclama pe Mircea domn. În cazul de față, s-a considerat că dacă Mircea s-a suit pe tron în 23 septembrie 1386, aceasta este în chip fatal ziua morții lui Dan I, și invers, dacă Dan I a pierit în această zi, Mircea a luat domnia imediat. Dacă însă data aceasta corespunde în mod real cu cea a morții lui Dan I, atunci e mai probabilă pentru urcarea pe tron a lui Mircea, data de sfârșit a lui septembrie și începutul lui octombrie 1386.

b. Genealogia.

În afară de data suirii pe tron, atenția se îndreaptă și spre conjunctura în care Dan I a luat domnia. Este firesc că numai simpla dorință de a prelua prerogativele domnești nu era suficientă. Trebuia dovedită legitimitatea tronului, care nu depindea în primul rând de accepția boierilor. Cum vom avea prilejul să vorbim, în Țările Române succesiunea la tron a îmbrăcat forma electiv-ereditară. Boierii acceptau la domnie numai un os de domn. Funcția ereditară trebuia să fie așadar recunoscută prin cea electivă. E necesar astfel a urmări ordinea genealogică în care apare în documente Dan I.

Monografia de față prezintă în mod cert domnia unui voievod Basarab. În privința sorgintei sale nu există niciun dubiu: Dan I Basarab este fiul lui Radu I Basarab și fratele mai mare al lui Mircea I Basarab. Toate izvoarele sunt unanime în a recunoaște acest lucru.¹³ Dar prin aceasta nu am stabilit ordinea genealogică și deci poziția dinastică a lui Dan I, decât parțial. Putem afirma doar că Dan I fiind dovedit “os de domn”, n-a avut împotriviitori la urcarea pe tron, așa cum se pare că a

¹³ „Documenta Romaniae Historica”; „Țara Românească”,vol.I (1247-1500), volum întocmit de P.P.Panaitescu și Damaschin Mioc, Ed. Academiei R.S.R., București,1966, doc.8, p.23-24.

avut chiar Întemeietorul ce trebuia să înființeze dinastia și anumite teritorii a trebuit să le cucerească prin sabie. Filiațiunea lui Dan I reiese limpede din documentul ce poartă data de 27 iunie 1387, în care Mircea spune despre mănăstirea Tismana că: “sfânt răposatul părinte al domniei mele, Io Radul voievod a ridicat-o din temelie și sfânt răposatul fratele domniei mele, Io Dan voievod a întărit-o cu multe lucruri.”

S-ar putea ridica doar problema dacă Dan I și Mircea, sunt frați buni ca fiii ai lui Radu I și ai doamnei Calinichia, ori numai vitregi. Răspunsul îl aflăm dacă știm că “Radu a fost căsătorit în două rânduri: cu prima soție, Ana doamna, a avut pe Dan, urmașul său la tron; cu cea de-a doua, Calinichia doamna, pe Mircea cel Bătrân.”¹⁴ În această privință, o bază documentară există: “Radu Vodă, despre care știm așa de puțin, avusese doi fii, pe Dan care a domnit după dânsul, și pe Mircea, care a urmat după fratele său.” Dan și Mircea nu erau fii din aceeași căsătorie a tatălui lor. Dovada o fac documentele de mai târziu. Mircea în privilegiile date, dânsul numește pe maică-sa “Doamna Calinichia”,¹⁵ iar mai târziu, Vlad Dracul, fiul lui Mircea, întărind dania acestor doamne către mănăstirea Tismana, o numește “doamna Calinichia, bunică domniei mele”.¹⁶ În schimb, în documentul lui Dan I din 3 octombrie 1385 pentru mănăstirea Tismana, domna Calinichia nu e pomenită, iar în privilegiul prin care Dan II, fiul celui dintâi, confirmă dania domniei sale, acesta n-o numește bunică ci lelea, care înseamnă mătușă sau soră mai mare.¹⁷

Din acestea se poate vedea clar că Mircea și Dan erau frați vitregi, sau cu un termen mai simplu, nu erau frați buni. “În pomelnice avem numele primei soții a lui Radu, Ana, care a fost maica lui Dan Vodă, iar Calinichia nu era, cum s-a crezut, numele monastic al Anei la trecerea ei în călugărie, ci era o altă persoană, a doua doamnă a lui Radu. Ceea ce nu exclude posibilitatea ca să fi fost totuși o călugăriță după moartea soțului ei, căci numele ei sună monastic.”¹⁸

Desigur că așa stau lucrurile cu cei doi frați domnitori Basarabi, fii ai aceluiași Radu I. În ceea ce privește o mai largă documentare asupra mamelor voievozilor în discuție, aceasta rezultă din puținătatea știrilor privitoare la primele doamne române. Prea multe nu putem ști. Nici chiar C.Gane nu le prezintă deloc, în izbutita sa carte de notorietate “Trecute vieți de doamne și domnițe.” Nicolae Iorga lasă însă unele semne de incertitudine: “Numele tuturor acestor dintâi Doamne muntene s-a pierdut, afară de al Calinichiei- care pare să fie greacă-, soția lui Radu și mama lui Mircea, dacă nu și a fratelui său Dan.”

¹⁴ Constantin C.Giurescu, Dinu C.Giurescu „Istoria Românilor 2”, p.33.

¹⁵ P.P.Panaitelescu, „Mircea”, p.41; vezi idem, „Documentele Țării Românești, I”, „Documente interne (1369-1490)”, publicate de P.P.Panaitelescu, București, 1938, p.62

¹⁶ P.P.Panaitelescu „Mircea”, p.41-42; vezi idem „D.Ț.R. I”, p.187

¹⁷ Vezi P.P.Panaitelescu, „Mircea”, p.42; vezi idem „D.Ț.R. I”, p.136

¹⁸ P.P. Panaitelescu, „Mircea” , p.42; vezi pomelnicele la V.Drăghiceanu „Curtea domnească de la Argeș”, București, 1923, p.25.

Rămânând la concluzia că sunt frați vitregi, aceasta n-ar împieta cu nimic nobila origine basarabă, dacă unele păreri privind împrejurările morții lui Dan I - pe care le vom discuta în alt capitol- nu vor fi prilejuit suspiciuni privind relațiile dintre cei doi frați, ce nu erau născuți din aceeași mamă.

Dar prin acesta nu am căpătat o prea mare deslușire privind ordinea genealogică a lui Dan I în cadrul dinastiei basarabene. Din păcate, pozițiile genealogice au fost în trecut lacunare, șubred construite și adesea chiar fanteziste. Nicolae Iorga face la un moment dat chiar o derogare de la ordinea dinastică a celor doi frați și firește și de la cea privind filiațiunea: “Dan, fiul cel mai mic al lui Radu, a luat tronul câțva timp din mâna lui Mircea, fiul cel mare.”¹⁹ Pe de altă parte, “Istoriile domnilor Țării Românești” prezintă o genealogie foarte stufoasă și, ceea ce este știut, deloc exactă.²⁰ Nici Dionisie Fotino nu se lasă mai prejos. El inventează (ca și în cazul lui Radu), doi voievozi cu numele de Dan: Dan, fratele lui Mircea și alt Dan, cel ucis de Sișman.²¹ Acesta din urmă domnește cu mult înainte, dar a cărui sorginte, virtual tot Basarabă, nu o deslușește prin nimic. B.P. Hașdeu nu oferă nici el o linie genealogică exactă.²² El contopește pe Tugomir (presupusul tată al lui Basarab I) cu însuși persoana Întemeietorului sub forma Tugomir Basarab; de asemenea trece în listă pe Radu Negru Basarab, repetând marea confuzie a cronicilor ce au contopit pe legendarul Negru Vodă cu Radu I. Iar fiul lui Basarab Întemeietorul, Nicolae Alexandru este separat în două personaje: Alexandru ca fiu al lui Tugomir, și Nicolae (care nu poate fi decât același unic Alexandru Nicolae) este trecut după fii săi. La rândul său, A.D.Xenopol prezintă o astfel de linie genealogică.²³

Și discuțiile pe plan genealogic au continuat. În general însă istoricii din trecut au rămas tributari concepțiilor cronicărești. Și-au însușit și au repetat într-un fel sau altul inadvertențele acestora.²⁴ Odată cu înlăturarea treptată a considerentelor arbitrare, în viziunea cercetării istorice a ultimelor decenii, s-a conturat mai întâi și s-a cristalizat mai apoi o linie genealogică limpede, fără

¹⁹ N.Iorga, ibidem, p.6

²⁰ Linia genealogică e următoarea: Radu-Negru-Mihail Vodă-Dan Vodă (care ar trebui să fie eroul monografiei noastre de vreme ce e socotit fratele lui Mircea, și așa cum vom arăta mai jos, a fost ucis de voievodul sărbilor, Sișman; dar care nu mai poate fi el când după afirmația cronicarului a domnit 23 ani, timp în care nu se știe ce a făcut!)- Alexandru Vodă- Mircea Vodă- Vailcu Vodă... etc. Vezi Radu Popescu Vornicul, „Istoriile domnilor Țării Românești”, Ed.Acad. R.P.R., București, 1963, p.3-14.

²¹ Linia genealogică se prezintă astfel: Radu Vodă I Negru Basarab - Mihai I Basarab (?) - Dan I Basarab - Ștefan I Mailat Basarab (?) - Ioan Basarab I - Vladislav I Basarab - Alexandru I Basarab - Nicolae I Basarab - Radu II Basarab - Dan II Basarab - Mircea I Basarab. Inadvertențele pot fi ușor deslușite! Vezi D.Fotino, „Istoria generală a Daciei, sau a Transilvaniei, Țării Munteneste și a Moldovei”, traducere de George Sion, tom.II, București, 1859, p.4-22 (pe larg).

²² Tugomir Basarab -Alexandru Basarab- Vladislav Basarab- Mircea Basarab. Hașdeu adugă obsesiv patronimicul familiei fiecărui domnitor, deși în documente ei nu apar astfel. Vezi B.P. Hașdeu, „Ist. crit. I”, p.141.

²³ Radu Negru sau Tugomir Basarab - Ivancu Basarab - Alexandru Basarab - Vladislav Basarab - Radu al II-lea Basarab - Dan I Basarab - Mircea cel Bătrân Basarab. Observăm și la Xenopol adugirea numelui dinastic după fiecare domnitor. În realitate doar cei care n-au fost basarabi izvorând din Întemeietor și-au luat patronimicul acesta, pentru a-și justifica apartenența la dinastie și a avea accepția boierilor. Vezi A.D.Xenopol, „Dacia Traiană”, ibidem.

²⁴ Doar D.Onciul face excepție prezentând o linie genealogică corectă. Aceasta figurează în lucrare la capitolul privind Anii domniei.

echivoc. Potrivit acesteia, Dan I poate fi așezat definitiv (ca ordine genealogică și poziție dinastică) în ilustra galerie a primilor Basarabi, ca întâiul născut al lui Radu I și al doamnei Ana, și deci ca frate mai mare (fie și vitreg) al lui Mircea cel Bătrân, nepot al lui Vladislav I, strănepot al lui Nicolae Alexandru și stră(strănepot) al lui Basarab I Întemeietorul. În această succesiune dinastică, de data aceasta corectă, vedem în parte ilustrat și vechiul principiu al agnațiilor, pe care îl vom discuta în alt capitol.

La problema genealogiei se mai pot adăuga câteva elemente. De pildă, în afară de Vladislav, Dan I a mai avut un unchi pe nume Voislav, care n-a domnit și despre care nu se știe aproape nimic. De asemenea, Dan I a avut trei mătuși: pe Ana, măritată cu Srațimir, țarul bulgar de la Vidin, pe o altă Ană (sau Anca), soția cneazului sârb Stefan V Uroș și pe Elisabeta, soția nobilului polonez din vița Piaștilor, Vladislav de Oppeln. Se pare însă că numai prima Ana a fost sora bună a lui Vladislav²⁵ și a lui Radu I în timp ce Anca și Elisabeta erau surori vitrege, rezultate din a doua căsătorie a lui Nicolae Alexandru cu doamna Clara.²⁶

Dan I a fost căsătorit cu doamna Maria, despre care iarăși nu se știe aproape nimic, ca și în cazul lui Voislav. Sunt personaje ocolite de documente. În cazul Mariei însă, cunoaștem faptul că ea l-a dăruit pe Dan I cu urmași, ceea ce pentru stabilirea genealogiei voievodului este destul de important și care e în măsură să umple anumite goluri. De pildă se pare că, cu doamna Maria, voievodul a avut mai întâi o fată dar de al cărui nume nu pomenește nimeni. Doar Fotino, care prezintă atâtea inadvertențe în ceea ce privește istoria primilor domni români, inspirându-se din cronica istoriei sârbești, ne informează că: “Într-adevăr Mihai Craiul (este vorba de țarul Bulgariei, Mihail Sișman) fusese întâi însurat cu fata lui Dan, domnul Țării Muntenestei, și pe femeia sa, după moartea tatălui ei (deci în anul 1386, 23 septembrie) au lepădat-o și au trimis-o în patria sa...”²⁷ Dar istoria acestei odrasle a lui Dan I, este pe cât de romantică pe atât de învăluită în mister. Cert este că Dan I a avut cu doamna Maria pe Dan al II-lea²⁸, viitor domn al Țării Românești în anii 1420-1431, cu care se afirmă în istorie linia voievozilor Basarabi purceși din Dan I, așa numiții Dănești. Iar Dan I rămâne părintele Dăneștilor.

²⁵ Vezi Nicolae Constantinescu, „Vladislav I,” Edit. Militară, București, 1979, p.35. Autorul arată că despre Voislav s-a aflat abia în 1920, când i s-a descoperit mormântul din Biserica domnească de la Argeș.

²⁶ Vezi ibidem.

²⁷ D.Fotino, op.cit., p.8

²⁸ Dan al II-lea stătuse la Bizanț și se afla acolo la moartea unchiului său Mircea. El se luptase vitejește cu turcii în oastea grecească și la 1422 împăratul Manuel Paleologul l-a trimis cu o corabie a sa la Cetatea Albă pentru a-și recăpăta domnia. (Vezi știrea la Ducas, Ed.Bonn, p.201-202, cf. P.P.Panaitescu, „Mircea”, p.58). Dar Dan I a mai avut un fiu, Ioan, ce n-a domnit, și pe care cronica îl numește „fiul răposatului Danciul (Dan) voevod” care se afla în 1397 fugăr la Raguza. (Știrea în N.Iorga, „Notes et extraits pour servir à l’histoire de croisades, II”, București, 1899, p.70. P.P.Panaitescu crede că și Vlad Uzurpatorul adus în scaun împotriva lui Mircea de oștile lui Baiazid, a fost un fiu al lui Dan I. (Vezi” Mircea”, p.45).

c). Împrejurările externe.

Dacă e perfect adevărat că a doua mare dimensiune a istoriei este spațiul, mediul geografic în care se derulează evenimentul istoric, atunci devine imperios necesar a studia, alături de condițiile momentului, când Dan I s-a suit pe tron, și împrejurările externe. Desigur, nu am fost singuri în Europa și nici în lume. În jurul nostru au roit sumedenie de seminții care s-au constituit ca popoare și și-au încheșat state în condiții istorice determinate, în timp și spațiu. Nici nu ne-am ales vecinii. Dar odată avându-i în jurul nostru a trebuit să ținem seama de ei, să intrăm în legătură cu ei, potrivit unui determinism socio-uman de care nu se poate face niciodată abstracție. Și totuși, noi românii am ocupat o poziție cheie pe plan strategic în sud-estul Europei, care ne-a plasat “în calea tuturor răutăților”, după expresia cronicarului Grigore Ureche. N-am cerut de la vecini “pământ și apă” dar a trebuit să apărăm dreptul nostru legitim la existență demnă și liberă. Numai astfel pot fi înțelese și misiunea istorică a românilor de a fi poartă de apărare a apusului, dar și condiționarea noastră de împrejurările externe.

Este așadar nimerit a privi cadrul extern la data când Dan I începea să domnească? Desigur că nu suntem în secolul XVI când, de pildă Neagoe Basarab sau chiar voievodul oștean Radu de la Afumați au înțeles că “nu se puteau odihni câtă vreme împărăția la Stambul, Selim.” Alegerea lui Dan I de către boieri s-a făcut în țară, fără nicio tulburare. Dar evenimentele ce au urmat, au dovedit fără putință de tăgadă strânsa legătură a istoriei noastre cu mediul extern.

E drept, privirea noastră spre lumea din afară va fi ațintită mai mult spre vecini și asupra sud-estului european. Apusul era atunci mai departe de noi, românii, nu atât ca întindere geografică dar mai cu seamă ca evoluție economică, politică și culturală, cât și ca mentalități. Și totuși dacă e o realitate faptul că noi românii am apărut Apusul pentru ca el să se poată dezvolta, e necesară poate o privire sumară, pe temeiul unui ușor comparatism istoric, a ceea ce se petrecea major în marile țări apusene la data aproximativă 1383 când socotim că Dan I a luat domnia. La vremea aceasta apusul se afla în epoca lui de înflorire. Anglia și Franța, cele două puteri cu pretenții de hegemonie își angajaseră și își mistuiau forțele în celebra dispută a războiului de o sută de ani (1337-1453). Izbucniseră marile răscoale populare, Jacqueria franceză și cea condusă de Wat Tyler, avându-și izvorul în mizeria tradițională a maselor, accentuată peste măsură de războiul necruțător care distrugea gospodăria și ucidea mii de vieți omenești. Războiul însuși avea să ducă în cele din urmă la încheierea procesului de centralizare a statului francez și a celui englez (după Războiul celor două roze), proces pe care în Spania, îl va rezolva Reconquista. Statele germane și italiene fărâmițate, nu-și vor putea realiza unificarea, deși în Italia triumful noilor structuri ale lumii moderne, naștea mișcarea artistico-literară fără precedent, Renașterea și Umanismul. Fenomen caracteristic al acestei epoci, orașul medieval din

apus dă naștere unei active vieți meșteșugărești și comerciale, în bătaia căreia economia naturală se destramă tot mai mult. Se dezvoltă tot mai mult în planul culturii viața universităților, a cunoștințelor științifice, răspândirea științei de carte, sfărâmarea tiparelor scolasticii și acele minunate trecente și quattrocente renașcentiste.

Problema religioasă trecută prin frământările social-politice ale cruciadelor evoluase în secolul XIV în adevărate războaie religioase care se împleteau cu scopurile politice promovate de statele aflate în războaie de cucerire.

Puteau așadar românii să facă abstracție de marile probleme ale Apusului? Desigur că nu! Mai ales că, cu tot specificul nostru și diferența de nivel în dezvoltarea societății, românii se confruntau și ei cu aceleași probleme generale ale evului mediu. Era necesară atenția la toate acestea pentru a le compara cu realitățile de la Dunăre și Carpați. Apoi, pornind de la aceste realități, românii trebuia să se angajeze activ în politica Răsăritului în perimetrul căruia locuiau. Pe acest plan, o caracterizare de esență a lumii răsăritene la momentul urmărit de noi, este oferită de istoricul P.P.Panaitescu: “În Europa răsăriteană, veacul al XIV-lea fusese o epocă de consolidare, de întărire a popoarelor vechi pe pământul pe care crescuseră cu rădăcini adânci. Această parte a continentului văzuse în sfârșit încetarea migrațiilor popoarelor nomade venite din Asia. Cu toate luptele pentru tron, răscoalele nobililor anarhici, cuceriri de provincii dincoace și dincolo de Dunăre, de către suverani ambițioși, totuși, adevăratul tablou al acestui veac, sub neastâmpărul de la suprafață, este o consolidare atât în cele economice, cât și în cele politice”.²⁹

Această caracterizare e foarte utilă deoarece privește retrospectiv, după ce veacul s-a consumat, și prezintă o judecată de valoare globală. La aceasta se adaugă afirmația că “are loc cristalizarea unei vieți de stat românești în nordul Dunării...”³⁰ Dar, “în același timp cu consolidarea, se naște și o criză politică primejdioasă... E vorba mai întâi, de o serie de crize dinastice, aproape concomitente”.³¹ Le putem numi: stingerea dinastiei arpadiane prin moartea lui Andrei III la 1301, a dinastiei angevine la 1382 prin moartea lui Ludovic cel Mare (an premergător suirii pe tron a lui Dan I), Polonia prin moartea lui Cazimir cel Mare încheie dinastia Piaștrilor, dinastia Nemaniană sfârșește la 1371 prin moartea lui Uroș, fiul lui Stefan Dușan în Serbia. “Schimbarea dinastiilor a însemnat o criză de autoritate, desfacerea unor șefi locali de sub autoritatea centrală, lupte pentru tron și războaie civile în toate aceste țări.”³² În sfârșit, tabloul este completat prin alt factor esențial alături de fenomenul războaielor civile: “Dar mai grea lovitură dată tuturor statelor Europei răsăritene, afară de Polonia mai ferită, a venit în această perioadă de formațiune, din afară, prin cucerirea otomană”.³³

²⁹ P.P.Panaitescu, „Mircea”, p.13

³⁰ Ibidem

³¹ Ibidem, p.14

³² Ibidem

³³ Ibidem

În ce a constat de fapt această lovitură? “ Se poate spune că o promițătoare înflorire a neamurilor din Răsăritul Europei a fost oprită, tocmai în clipa când era să dea roadele ei cele mai bune. În această criză dramatică a veacului al XIV-lea și în cadrul ei trebuie să înțelegem și istoria românească din aceea vreme.”³⁴

Pentru o analiză mai sumară a împrejurărilor externe în care Dan I ia domnia, socotim că logic este a privi mai întâi Imperiul Bizantin din secolul XIV, de dinainte de cucerirea otomană. Și aceasta întrucât viața de stat și civilizația noastră nu pot fi înțelese dar nici măcar concepute fără istoria acestui imperiu. Dacă ne-am format ca popor latin sub influența binefăcătoare a Romei, după prăbușirea romanității apusene, românii au beneficiat de binefacerile Bizanțului, păstrător al tradițiilor romane de limbă și cultură greacă, a doua componentă după cea latină a Renașterii și Umanismului. Instituțiile noastre medievale deși urmează tradiția antichității și vechiul obicei al pământului se cristalizează deplin sub influențe bizantine. La fel, creștinarea în masă ne vine tot de la Bizanțul ortodox, prin filiera slavo-bulgară, după ce mai întâi elementele paleocreștine veniseră la noi de la Roma. Desigur, Bizanțul a prezentat pentru români și dureri. Dar aportul lui la mersul înainte al românilor a fost evident.

Ori tocmai Imperiul bizantin a cunoscut în secolul al XIV-lea trei mari războaie civile: I/1321-1328; II/1341-1391 (etapă ce ne interesează nu atât pentru că ea se desfășoară pe fundalul lungii domnii de o jumătate de secol a lui Ioan al V-lea Paleologul ci pentru că aceasta corespunde domniei lui Dan I); III/ Al treilea război civil se consumă tot în cadrul acestor ani prin încercarea și reușita lui Ioan Cantacuzino (strămoșul Cantacuzinilor români) de a deveni împărat, la care se adaugă mișcarea zeloților din Thessalonic (1342-1349).

Războaiele civile și religioase au slăbit mult imperiul, au facilitat expansiunea sârbă asupra părților bizantine din Balcani și mai cu seamă a celei otomane. Prima debutează la sfârșitul secolului al XIII-lea prin încercările cneazului sârb Stefan Miliutin de a-și crea câteva avantaje teritoriale în posesiunile bizantine, dar atinge apogeul la începutul secolului al XIV-lea, când sub marele suveran Stefan Dușan (1331-1355) care folosește cu abilitate criza politică din Bizanț, cucerește și include în hotarele unui adevărat imperiu o mare parte din Macedonia, Albania, iar din trupul vechii Elade, Epirul, Thessalia, Acarnania și Etolia. El însuși se intitulează “împărat al sârbilor și grecilor”. Având această bază de plecare, Stefan Dușan făurește un vast plan de expansiune spre răsărit, urmărind chiar cucerirea citadelei de pe malurile Bosforului, Constantinopolul. Așa cum, nu cu prea mult timp înainte, plănuiseră a-l cuceri, țarii bulgari Simeon și Ioan Asan al II-lea. A doua, cea a Imperiului otoman este și mai complicată și mult mai cuprinzătoare și îndelungată. Ea se va dezvolta mai întâi

³⁴ Ibidem, p.15